

הדרך היומית

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קיד, ב קטו

עיונים על הדרך

האם יש לגוי דיני נחלות?

הבאנו לעיל בעיונים על הדרך לדף קט את ההלכה ושורשיה הדין של ירושת הבן, שעומד הוא תחת אביו, וירשת משפחה שמחמת הדין משפחה נוהגים דיני נחלה כמובאר בגמ' (ס) שאין לומר ש"אם" יורשת את בנה כשם שהאב יורש את בנו, ביאר רבא שאין משפחה אם מוגדרת למשפחה "זכתיב למשפחותם לבית אבותם". דין הירושה תלוי בהגדרת "משפחה" ומשפחה אם אינה מוגדרת למשפחה. היינו שלא מספיק להיות מוגדר כ"שאר" אלא "שאר" שהוא "משפחה" בו נאמר דיני ירושה.

ושורש הדין מובא שם, שלומדים שהאחים מן האם אינם בכלל ירושה, מחמת שמשפחה אם אינה מוגדרת למשפחה. בנידון זה ובהגדרה זו לומדים אף בדעת הרמב"ם לגבי ירושת גוי את אביו ושאר דיני ירושה בגוי, לפי המבואר בגמ' בקידושין ז', ב שנוכרי יורש את אביו דבר תורה, ונחלקו רבנן דאמרין דאין גוי עושה דיני נחלות או ענה וצבעון, ולפי שכן יורש את אביו, דעת הרמב"ם (נחלות ו, ט) שגוי יורש את אביו דבר תורה, ושאר דיני הירושה אין בגוי. והביאור הוא כאמור שדיני הירושה והנחלה באים מכל דין "משפחה" הנאמר בסוגיא שם שמשפחה אב קרויה משפחה, מחמת תוצאה זו חלים ומתעוררים דיני הירושה, בגוי אין משפחה ולא שייך להחיל דיני ירושה. מה שכן יורש את אביו, כאמור לעיל דף קח, וירשת בן מיוחדת היא שקם תחת אביו, קם תחת אביו זו ההלכה מיוחדת שכן שאינה בהכרח מן הדין ירושה הכללי של משפחה, אלא בן המשך הוא לאביו ולכן אנו דנים כביכול רשות האב ממשכה ועומדת, לכך דבר זה שייך בגוי. ויש לפלפל.

עכו"ם יורש אביו ד"ת. עכ"ל הטהור. שמעין מרש"י ללא תוספת אומר, שלעכו"ם יש פרשת ירושה אבל לא שאר דינים דאין קדימה לבן או לבת, וכמו"כ אין בכורה ודין הבכור הוא כדון הפשוט. אמנם ה"ט"ז לפום ריהטא למד שאין מקום לחלק ודין ירושה לעכו"ם חד הוא בין לבכור ובין לפשוט כל אחד לפום דינו, אולם ברש"י הדברים ברורים, וכן הוכיח בפרי יצחק להגר"י בלאזר זצק"ל (ח"ב ס) שלעכו"ם יש דין ירושה ומחולק לדיניו.

מעתה, לפי דעת התוס' לפנינו שענה זו אשה והוכיח רבי יוחנן בן זכאי כלפי האמת, שבת הבן היא בנחלה, שואל הקוב"ש (אות שנה) והרי לפי דעת רש"י בדיני עכו"ם הבת והבן שווים, א"כ בודאי שבנידון של ענה בכנסת ששיר דינה כבן, שהרי הם מיוחדים לעשו, ואין בהם דין ישראל אלא בן נח, וא"כ בת הבן כבן שווה. ומה הביא רבי יוחנן ראיה.

אלא ביאר בקוב"ש שדעת ר"ת בתוס' אינו כשיטת רש"י ביבמות, לדעת רש"י ביבמות אמר רבינו בבני נח דין הבת והבן שווים ואין הלכות קדימה, אולם ר"ת שנקט שרבי יוחנן לא צדקו טענה נכונה לומר שאף בעכו"ם יש דין קדימה והבן קודם לבת וכו', ולכן טען רי"ח שהרי ירושה מוענה שירשה את סביא באשר היא בת הבן. ורש"י ביבמות יסבור כרשב"ם לפנינו שלא רצה רבי יוחנן גלגול טעמי התורה.

נושא: ירושת האם. סדר נחלות. ירושת בת הבן.

למדנו במשנה "מנחילים ולא נוחלים", "האשה את בנה" "האשה את בעלה", ואמנם הדין נשמע כבר מ"האיש את אמו והאיש את אשתו", **אולם חידוש** בנוסף ללמד כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר ע"מ להעביר הלאה (ירושה דרך משמוש), כך אין הבן יורש את אמו בקבר להעביר ליורשיו.

אמר רי"ח בשם רבי יהודה בן רבי שמעון, מובא בפסקו שהאב והאם יורשים את בנם, ממה שנאמר "וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל", יש הקט **מטה האב למטה האם,** ששיניהם בדין ירושת הבן. **שאל רי"ח מדין המשנה,** שמבואר שאין האם יורשת את בנה. אמר לו, אינו יודע מי הוא התנא במשנה. **שואלת הגמ',** שיאמר שרבי זכריה בן הקצב הוא התנא, שהרי לשיטתו לא לומדים היקט מטה האב לאם לענין קדימת הבן, א"כ לדעתו ניתן לומר שאין האם יורשת כדברי המשנה. **מבאר הגמ',** קדימת שייך להעמיד את המשנה כדברי רבי זכריה בן הקצב, שהרי מובא שרבי אחות נוחלים ולא מנחילים, **וכמבואר** לעיל למדו בדברי רב ששת על דברי הברייתא, שהבן קודם בירושת אחי האם, **ולדעת רבי זכריה בן הקצב** הבן והבת שווים. התנא של המשנה אמנם סבר **"ממטות"** לומר שירשת בין מטה האב למטה האב, שהבן תמיד קודם, **אולם** אין האם יורשת את בנה (קפי שנקט רבי יהודה בן רבי שמעון) משום שנאמר "וכל בת ירשת נחלה" ירושת ואינה מנחילה, **היינו** שדווקא אביו יורש אותה, ולא אמה, וה"ה שאין האם יורשת את בנה.

מבאר הגמ' המשנה את סדר הנחלות, "איש כי ימות ובין אין לו והעברתם את נחלתו לבתו" **בן קודם לבת,** על זו הדרך **צאצאי הבן** קודמים לבת (שמתייחסים לבן כביכול הוא נמצא והרויש להם). **בת קודמת לאחים** של המת, **וממילא** צאצאי הבת קודמים לאחים של המת. האחים של המת קודמים לאחים של האב, **וצאצאי** האחים של המת קודמים לאחים של האב. **הכלל שכל הקודם,** צאצאי קודמים. **והוא** קודם לכל במקום שאין בו אב ובת, היינו אם מת ואין לו בן או צאצאי הבן, האב קודם לאחי המת וכו'.

מבאר הגמ' המשנה שההקור שהצאצאים קודמים, ממה שנאמר "ובן אין לו" דורשים את המילה "אין" כמו "ענין" כלומר תענין ותבדוק שאין לו המשך בצאצאיו, ורק אם אין העברתם נחלתו. **וכן הדרשה לגבי בת** **מבאר הברייתא** שלכל אדם מישראל יש קרוב ורק אם אין ונתתם מן נחלתו לאחים. **מבאר הברייתא** שכלל אדם מישראל יש קרוב שייירש אותו, שהרי נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן, שתמיד אנו בודקים את קרבת המשפחה לפי הסדר שנשנה במשנה ותמיד נמצא קרוב, **וביאר אב"י** שלא נאמר שממשמשת הירושה עד יעקב אביו, שקיבלו שאין שבת שכלה ובהכרח ימצא זרע לאחד מן השבטים ולא יעמידו ביד משמוש דרך יעקב.

אמר רב הונא בשם רב, האומר תירש בתו של מת יחד עם בתו של הבן, סובר כדעת הצדוקים **ואין שומעים לו** אפילו הוא נשיא בישראל, שהרי אין לו כ"ב בנות שירשו את המת, משום שבתו של בן באה מכה הבן ולא מכה הבת. **למדנו ב"מגילת תענית"** שיום כד' טבת שבנו לדון כדין התורה, שהיו הצדוקים אומרים שבת ירושת בשווה עם בת הבן, **שאל אותם רבי יוחנן בן זכאי,** מנין לכם הלאה זו, ולא היה מי שישיב לו מלבד זקן אחד שאמר, שאם בת בנו, שהיא באה מכה הבן יורשת, בודאי שבת הבאה מכוחו של מת יורשת. **קרא עליו רי"ח** "אלה בני עתיר חתרי ישיבי הארץ לטון ושובל וצבעון וענה" וכתוב "ואלה בני צבעון ואיה וענה", **למדנו** שבא צבעון על אמו ונולד "ענה". ממה שחבאר שהם ליושבי הארץ למדנו שבני בנים היו הם כבנים בדין הנחלה, לכך ענה ירש אף בירושת ששיר. **ואומרת הגמ'** שאין לומר שהיו ב' אנשים ששמהם "ענה", **שאמר רבא** שאומר הוא דבר שאף שמואל שהיה נקרא "שביר מלאכה" לא אמרו, **או שאמר ר"פ** שאומר הוא דבר שאף רבה שהיה נקרא "שביר מלאכה" לא אמרו, שהיות ובפסוק כתוב "הוא ענה" מלמד שהיה "ענה" אחד. **אמר אותו צדוקי לרי"ח,** הרי בבן הבן אף בני מודה, הנידון היה בבן הבן שיתירש עם הבת. אמר לו רי"ח שוטה לא בררתי את כלי האמת, **אין צריך כלל לדרשה** שהרי ק"ו שמלמדת ונפרך בקל, שהרי בת הבן שווה היא בירושת המת יחד עם אחי האב, **כמבואר** בבנות צלפחד שירשו יחד עם בני חפר, משא"כ בתו של מת אין לה חלק בזמן שיש בנים. **נצחו החכמים את הצדוקים ועשו**

יו"ט.